

Asia: VN/4655/2024

Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi terveydenhuoltolain ja asiakastietolain muuttamisesta

Lausunnonantajan lausunto

Kommenttinne koskien potilastietojen käsittelyyn liittyvää käyttöoikeussäätelyn muutosta (asiakastietolain 9 §:n muutos)

Asiakastietolakiin ehdotetaan muutosta potilastietojen käyttöoikeutta koskevaan säätelyyn, koska nykyisellään asiakastietolaissa ei ole erikseen nimenomaisesti säädetty tietojen käsittelystä, joka tapahtuisi ennakoivassa terveydenhuollossa.

Asiakastietolain toteuttamisessa epäselvää nykyään on esimerkiksi se, milloin henkilöllä on voimassa oleva hoitosuhde. Myöskään asiakastietolain 9 §:n tarkoittamat muut terveydenhuollon tehtävät eivät ole sellaisia, että niissä olisi huomioitu ennakoivan terveydenhuollon palvelut ja niiden kannalta välttämätön potilastietojen käsittely. Nyt ehdotettavalla säätelyllä ei kuitenkaan ehdoteta poistettavaksi nykyistä käyttöoikeussäätelyä.

JHL kannattaa lainsäädännön selkeyttämistä tältä osin.

Pykälän mukaan hyvinvointialueen on määriteltävä tehtävät ja nimettävä niitä hoitavat ammattihenkilöt, jotka ovat oikeutettuja käsittelemään potilastietoja kyseisissä tehtävissä.

Esityksessä kirjataan, että ehdotettavan säännöksen nojalla potilastietojen käsittely on rajattu koskemaan vain niitä terveydenhuollon ammattihenkilöitä, jotka hoitavat tätä tehtävää ja heillä on siihen tarvittava osaaminen. Erityisesti on varmistettava, että kartoittamistehtäviin osallistuvat henkilöt ottavat toiminnassaan huomioon salassapitoon ja tietojen minimoinnin vaatimukseen liittyvät seikat.

JHL korostaa, että ennakoivan teknologian käyttö lisää työntekijältä odotettuja osaamisvaatimuksia. Työnantajan velvollisuutena on kouluttaa työntekijät uuteen tehtävään sekä ylläpitää osaamista. Lisäksi toimet on tärkeä suunnitella yhteistyössä työntekijöiden kanssa.

Kommenttinne koskien terveydenhuoltolain 13 §:n täsmentämistä

Terveydenhuoltolain 13 §:ää ehdotetaan täsmennettäväksi siten, että terveystarkastusten järjestämisvelvoitteeseen kuuluu myös niiden kohderyhmän määrittäminen.

Ehdotus kytkeytyy yhteen potilastietojen käsittelyn edellyttämän selkeän lakisääteisen tehtävän kanssa, sillä kyseisen tehtävän osalta potilastietoja on välttämätöntä käsitellä terveystarkastusten kohderyhmän määrittämiseksi. Näin tarpeenmukaisia terveystarkastuksia voidaan kohdentaa esimerkiksi potilastietojen perusteella havaituille riskiryhmille.

JHL kannattaa esitystä, koska tällä hetkellä ei ole selvää, onko hyvinvointialueella oikeus käsitellä potilastietoja tässä tehtävässä.

Kommenttinne koskien terveydenhuoltolain 14 §:n täsmentämistä?

Terveydenhuoltolain 14 §:ää ehdotetaan täsmennettäväksi siten, että seulontojen järjestämisvelvollisuuden tehtävään lisättäisiin seulontojen kohderyhmän määrittäminen. Kohderyhmän määrittämisen tehtävä ehdotetaan lisättäväksi terveydenhuoltolakiin, koska potilastietojen käsittely edellyttää sääntelyä lain tasolla.

Esityksen mukaan seulonnat toteutetaan usein osittain tai kokonaan ostopalveluna. Tämä korostaa entisestään tarvetta selkeyttää sääntelyä myös potilastietojen käsittelyn kannalta. Arkaluonteisten potilastietojen käsittelylle tulee olla selkeä peruste ja lakisääteisen tehtävän täsmällinen ja tarkkarajainen.

JHL kannattaa esitystä, koska tällä hetkellä ei ole selvää, onko hyvinvointialueella oikeus käsitellä potilastietoja tässä tehtävässä.

Kommenttinne koskien terveydenhuoltolain 24 §:n täsmentämistä

Terveydenhuoltolain 24 §:n 1 momentin 1 ja 4 kohtaa ehdotetaan muutettavaksi siten, että molempia kohtia täsmennettäisiin lisäämällä niihin hoidon seurannan tehtävä.

Tämä on tarpeen, koska nykylainsäädännöllä on ollut epäselvää, voidaanko potilaan tietoja käsitellä myös hoidon seurannan yhteydessä.

Kyseessä olisi terveydenhuollon ammattihenkilön tehtävä, jossa tarkoituksena olisi nimenomaisesti potilastietojen avulla tunnistaa potilaita, joilla on tarve esimerkiksi hoidon tehostamiselle, hoidon jatkuvuuden varmistamiselle, lääkityksen korjaamiselle tai jollekin muulle ennakoivalle toimenpiteelle.

Esityksen mukaan terveydenhuollon ammattihenkilö päättäisi niistä toimenpiteistä, joita mahdollisten havaintojen perusteella tehtäisiin. Potilastietojen analysoinnilla ja siihen käytettävällä järjestelmällä olisi näin ollen mahdollista tukea ammattihenkilöiden työtä ja saavuttaa entistä parempia hoitotuloksia. Potilas voisi saada esimerkiksi yhteydenoton tai muun herätteen terveydenhuollosta, mikäli ennakoivaa terveydenhuoltoa toteutettaisiin yksilötasolla.

JHL kannattaa esitystä. Korostamme kuitenkin, että ennakoivan teknologian käyttö lisää työntekijältä odotettuja osaamisvaatimuksia. Työnantajan velvollisuutena on kouluttaa työntekijät uuteen tehtävään sekä ylläpitää osaamista. Lisäksi toimet on tärkeä suunnitella yhteistyössä työntekijöiden kanssa.

Pidätkö kannatettavana, että käyttöoikeussäätelyä muutetaan siten, että mahdollistetaan käsittely myös tässä ehdotuksessa mainituissa tehtävissä?

Kyllä, kommentit: [JHL kannattaa, että mahdollistetaan asiakastietojen käsittely myös terveystarkastuksen kohderyhmän määrittämisen tehtävässä, seulonnan kohderyhmän määrittämisen tehtävässä sekä hoidon seurannan ja terveysongelmien varhaisen tunnistamisen ja hoidon seurannan tehtävässä. Tämä mahdollistaa ennakoivan terveydenhuollon lisäämisen hyvinvointialueilla.]

Selkeyttääkö esitys mielestänne potilastietojen käsittelyä tässä ehdotuksessa tarkoitetuissa terveydenhuollon palveluissa?

Kyllä, kommentit: [JHL näkee, että esityksellä selkiytetään lain tilaa potilastietojen käsittelyyn liittyen.]

Edellyttäisikö ennakoivan terveydenhuollon palvelujen järjestäminen esityksessä tarkoitetulla tavalla automaattisesta päätöksenteosta säätämistä?

-

Miten ehdotettu sääntely sopii mielestänne yhteen voimassaolevan sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastietojen käsittelystä annetun asetuksen (457/2024) soveltamisen kanssa?

-

Tulisiko sääntelyssä olla jotain muita EU:n yleisen tietosuoja-asetuksen tarkoittamia suojatoimenpiteitä rekisteröidyn oikeuksien turvaamiseksi?

-

Onko potilaan oikeudet huomioitu esityksessä mielestänne tarkoituksenmukaisella tavalla?

-

Tulisiko potilaan itsemääräämisoikeus turvata esimerkiksi ennakoivan terveydenhuollon palveluihin liittyvällä erillisellä kielto-oikeudella?

-

Huomioiko esitys mielestänne riittävästi teknologiaa kehittävien yritysten näkökulman?

-

Kannustaako esitys hyvinvointialueita ottamaan käyttöön ennakoivia ja ennaltaehkäiseviä palveluja myös teknologian ja potilastietojen analyysin tukemana?

JHL näkee, että esityksellä selkiytetään lain tilaa koskien potilastietojen käsittelyä ennakoivassa terveydenhuollossa. Se poistaa siten esteitä hyvinvointialueilta käyttää ennakoivaa terveydenhuoltoa teknologian ja potilastietojen avulla.

Muut kommenttinne koskien esitystä:

JHL haluaa tuoda esille, että hallituksen esityksessä ei ole riittävästi arvioitu ennakoivan terveydenhuollon teknologian käytön vaikutuksia työntekijöihin. Esimerkiksi työn määrän voi arvioida lyhyellä ja keskipitkällä aikavälillä lisääntyvän sekä työn luonteen muuttuvan vähintäänkin teknologiaa suoraan käyttävillä työntekijöillä mutta myös muilla. Käytännössä tämä voi myös lisätä työntekijöiden vastuuta potilaiden priorisoinnista. Työntekijät tarvitsevat tukea ja koulutusta teknologian tuomiin muutoksiin.

Kannatamme terveydenhuollon painopisteen siirtämistä perusterveydenhuoltoon sekä ennaltaehkäisevään työhön. Hallituksen esityksen myötä hyvinvointialueilla on tähän nykyistä enemmän edellytyksiä, kun lainsäädännön tilaa asiakastietojen käytössä ennaltaehkäisevässä terveydenhuollossa selkiytetään.

Epäilemme kuitenkin, toteutuuko hallituksen esityksen ajatus käytännössä ilman lisärahoitusta. Ennakoivalla terveydenhuollolla kyetään löytämään käytännössä lisää potilaita. Miten hyvinvointialueet kykenevät tarjoamaan heille palveluja, kun jo nyt jonot ovat monin paikoin liian pitkiä, eikä olemassa oleviakaan potilaita kyetä aina hoitamaan oikea-aikaisesti.

Toinen huoli liittyy ammattilaisten määrään. Suomessa on jo nyt ongelmia sosiaali- ja terveydenhuollon ammattihenkilöiden saatavuudessa ja tilanne tulee heikkenemään entisestään tulevaisuudessa. Mistä löytyvät ammattilaiset täyttämään lisääntyvän potilasmäärän tarpeita.

Uhkana on, että ilman lisärahoitusta ja lisätyöntekijöitä, potilaiden jonot pitenevät ja ammattilaisten työtaakka kasvaa ainakin lyhyellä ja keskipitkällä aikavälillä. Pitkällä aikavälillä ennakoivalla terveydenhuollolla löydetty ja aiemmin hoitoa saaneet potilaat kuormittavat järjestelmää vähemmän, sillä heidän tarpeensa esimerkiksi erikoissairaanhoidon on siten pienempi.

JHL korostaa, että sosiaali- ja terveydenhuolto tarvitsee lisää rahoitusta. Lisäksi alan ammattilaisten työoloihin ja työkuormaan sekä muihin saatavuuteen liittyviin asioihin tulee panostaa enemmän.

Näemme, että ennakoiva terveydenhuolto voi parantaa asiakkaan saamia palveluita. Se voi myös hyvin hoidettuna ja riittävästi rahoitettuna helpottaa työntekijöiden työtä sekä lisätä työn mielekkyyttä jos potilaita voi hoitaa paremmin. Ennakoiva teknologia voi esimerkiksi tuottaa ammattilaiselle ajantasaista pohjatietoa asiakkaan hoitamiseksi.

Tulevaisuudessa olisi tärkeä lisätä ennakoivaa terveydenhuoltoa myös erikoissairaanhoidon sekä esimerkiksi tarkastella ennakkoinnin mahdollisuuksia sosiaalihuollossa, jolloin tukea tarvitsevat lapset ja lapsiperheet voitaisiin saada mahdollisimman ajoissa tuen piiriin. Haasteeksi tässäkin kuitenkin muodostuu rahoitus. Ennakoinnista ei ole hyötyä, jos sen kautta löydetuille ihmisille ei ole tarjota heidän tarvitsemiaan palveluita. Ennakoivan terveydenhuollon palvelujen käyttäminen tai käyttämättömyys ei kuitenkaan saa vaikuttaa erikoissairaanhoidon tai sosiaalihuollon palvelujen piiriin pääsemiseen. Ihmisten erilaiset elämäntilanteet tulee ottaa huomioon lainsäädännössä. Ennakoivalla terveydenhuollolla ei myöskään saa asettaa hoitoon pääsulle kynnystä, joka on ensin ylitettävä tai ei pääse hoitoon.

JHL kannattaa yleisesti ottaen teknologian lisäämistä sosiaali- ja terveydenhuollossa.

Teknologian edellytyksenä on kuitenkin, että sitä käyttävät työntekijät perehdytetään kunnolla niiden käyttöön, jatkuvasti yllä pidetään osaamista ja että teknologiat luodaan työntekijöitä kuunnellen ja osallistaen. Näitä tulee tehdä yhteistoiminnallisesti työntekijöiden ja työnantajan välillä.

JHL painottaa, että teknologia tulisi nähdä työntekijöiden työkuormaa helpottavana ja jaksamista lisäävänä asiana. Se ei vähennä jatkuvasti lisääntyvää työtä sinänsä tai tarvetta työntekijöihin.

Hallituksen esityksessä kirjataan, että potilastietojen analyysillä ja sitä hyödyntävillä työkaluilla muodostetaan ensisijaisesti tietoa terveydenhuollon ammattihenkilön tueksi. Tällä tiedolla ammattihenkilö voi esimerkiksi kohdentaa terveystarkastuksia terveysriskien perusteella, toteuttaa yksilötasoisia palvelutarpeen ennakkointia tai havaita potilaita, joiden hoito ei vastaa suosituksia.

Kaikki potilaan yhteydenottoon tai potilaan hoitoon liittyvät ratkaisut tekee aina terveydenhuollon ammattihenkilö. Potilastiedolla ja teknologialla muodostettava pohjatieto tukee tätä tehtävää.

Hallituksen esityksen käytännön onnistumisessa aivan oleellista onkin terveydenhuollon henkilöstö, heidän osaamisensa sekä tähän käytettävissä oleva aika työpäivissä.

Seppälä Miranna
Julkisten ja hyvinvointialojen liitto JHL ry